

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО АНАЛІЗУ

Козуниця А. Ю.

*(Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка)*

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Коваленко А. М.

На сучасному етапі розвитку мовознавства особливої актуальності набувають дослідження мови у зв'язку з людським мисленням. Ця проблема є центральною для когнітивної лінгвістики, яка ставить за мету виявлення способів упорядкування інформації, представленої засобами мови.

Пріоритетними в галузі когнітивної лінгвістики є питання структури мовної свідомості, форми презентації знань, когнітивної семантики, когнітивних категорій, стратегій і моделей (Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, С. А. Жаботинська, М. П. Кочерган, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, О. В. Петрухіна, О. О. Селіванова, Н. В. Слухай, В. М. Телія, Р. М. Фрумкіна та ін.).

Когнітивна лінгвістика (від англ. cognition "знання, пізнання", "пізнавальна здатність") – мовознавчий напрям, який функціонування мови розглядає як різновид когнітивної, тобто пізнавальної, діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджує через мовні явища

Когнітивна лінгвістика є складовою частиною когнітології – інтегральної науки про когнітивні процеси у свідомості людини, що забезпечують оперативне мислення та пізнання світу. Когнітологія досліджує моделі свідомості, пов'язані з процесами пізнання, з набуттям, виробленням, зберіганням, використанням, передаванням людиною знань, з репрезентацією знань і обробленням інформації, яка надходить до людини різними каналами, з переробленням знань, з прийняттям рішень, розумінням людської мови, логічним виведенням, аргументацією та з іншими видами пізнавальної діяльності [1, 26].

Що ж на сьогоднішній день є предметом когнітивної лінгвістики?

По-перше, це когнітивна семантика, бо зміст знака тісно пов'язаний з пізнавальною діяльністю людини. У структурі знань, що стоять за мовним вираженням, певною мірою відображається спосіб номінації.

По-друге, когнітивна лінгвістика встановлює подібні схеми, в рамках яких людина пізнає світ. Згідно з М. Джонсона, автора теорії образних схем, це повторюється динамічний зразок наших процесів сприйняття, на основі яких осмислюються потім більш абстрактні ідеї.

З когнітивної точки зору досліджуються метафора і метонімія. Наприклад, метафора – це осмислення і репрезентація одних смислів на основі інших. Метафоричний спосіб осягнення світу має загальний і обов'язковий характер, тому метафора може бути розглянута як один з фундаментальних когнітивних механізмів людської свідомості. Метонімія – стійка асоціація уявлень. В їх основі лежить ідея суміжності уявлень – зсув одного найменування на інше: *Я люблю Баха* (= музику Баха). Розглянута в системі метонімія висвічує особливі образні блоки, усвідомлювані носіями мови, але в цілому мовою не фіксуються.

По-третє, дослідження з когнітивних позицій дискурсу.

По-четверте, з позицій когнітивної лінгвістики вчені намагаються проникнути в інші форми представлення знань, які відіграють важливу роль у функціонуванні мови, – фрейми, скрипти, сценарії, пропозиції і т.д.

По-п'яте, предметом дослідження в когнітивній лінгвістиці також є концепти, точніше, моделювання світу за допомогою концептів. Найбільш суттєвими для побудови всієї концептуальної системи є ті, які організовують саме концептуальний простір і виступають як головні рубрики його членування [2, 43].

Концепт – це базове поняття когнітивної лінгвістики. До цих пір термін "концепт" не має єдиного визначення, хоча він міцно утвердився в сучасній лінгвістиці. *Концепт* – культурно зазначений вербалізований сенс, представлений в плані вираження цілою низкою своїх мовних реалізацій, які утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму, одиниця колективного знання, що має мовне вираження і відзначена етнокультурною специфікою [3, 56].

О. Й. Шейгал і К. С. Арчакова наводять список методик дослідження концептів: "компонентний аналіз семантики ключового слова - імені концепту, аналіз синонімів і дериватів ключового слова, аналіз сполучуваності ключового слова (як вільних, так і стійких словосполучень), аналіз паремій та

афоризмів, об'єктивується даний концепт, психолінгвістичний експеримент (виявлення асоціативного поля концепту), аналіз текстів у різних типах дискурсу".

В. І. Карасик пропонує наступний список кроків при описі концепту: 1) дефінірування; 2) аналіз контексту; 3) етимологічний аналіз; 4) пареміологічний аналіз; 5) анкетування, інтерв'ювання [4, 98].

Таким чином, концептуальний аналіз дозволяє поєднати в собі мовну та культурну семантику слова, розмежування прикладної лінгвістики у зв'язку з поділом на мовну й концептуальну картини світу. Об'єднання цих двох підходів призведе до адекватного і повного логічного аналізу концептів природної мови.

1. Касевич В. Б. О когнитивной лингвистике // Общее языкознание и теория грамматики. / В. Б. Касевич.— СПб., 1998. — с. 356.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник / О. О. Селіванова. — Полтава : Довкілля, 2006. — 716 с.
3. Степанов Ю. С. Концепт // Словарь русской культуры: опыт исследования./ Ю. С. Степанов. — М.: Школа "Языки русской литературы". — 1997. — С. 43–83.
4. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. Крупа. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. — 416 с.

Перекладацькі інновації: матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 15-16 березня 2013 / редкол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова, О.В. Ємельянова та ін. — Суми: Сумський державний університет, 2013.- С. 19-21.